

УДК 330.341.1 (477)

Ірина Хандюк

Irina Khandiuk

РОЛЬ ІННОВАЦІЙ У СОЦІАЛЬНО-ЕКОНОМІЧНОМУ РОЗВИТКУ УКРАЇНИ**PLACE OF INNOVATIONS IN SOCIO-ECONOMIC DEVELOPMENT OF UKRAINE**

В статті виявлено взаємозв'язок інновацій та суспільного розвитку країни; визначено основні показники, які характеризують суспільний розвиток; проаналізовано силу впливу інновацій на економічний та соціальний розвиток; визначено оптимальне співвідношення частки інновацій у соціальному й економічному розвитку.

Ключові слова. Інновації, розвиток, економічне зростання, соціальне зростання.

The paper revealed the relationship of innovation and social development of the country; the basic parameters characterizing social development are studied; the force of the impact of innovation on economic and social development is analyzed; the optimal ratio of innovation in social and economic development is determined.

Keywords Innovation, development, economic growth, social growth.

Постановка проблеми. Бажання світової спільноти забезпечити собі та своїм близьким належний рівень життя прослідковується протягом всієї історії людства. Нині надзвичайно необхідним є пошук оптимальних напрямів, механізмів, схем, моделей, концепцій суспільного розвитку, які б задовольняли всі людські потреби. Сучасний соціально-економічний розвиток не можливо уявити без упровадження інноваційних технологій. Тому подальший соціально-економічний розвиток країни має здійснюватися на засадах інноваційної моделі розвитку.

Аналіз останніх джерел досліджень і публікацій. Інноваційні процеси та їх специфіка давно досліджуються як зарубіжними, так і вітчизняними вченими. На цю проблематику звертали увагу в своїх працях такі відомі зарубіжні науковці: К. Астапов, К. Берентаєв, Г. Брунтланд, С. Брю, В. Данілов-Данільян, А. Ілларіонов, Н. Косолапов, С. Макконел, Р. Таргієв, П. Стрітень, Й. Шумпетер, а також вітчизняні: В. Александрова, Ю. Багал, В. Воронін, А. Гальчинський, В. Геєць, Б. Кваснюк, С. Мочерний, В. Семиноженко, К. Солонінко, Л. Федулова.

Інноваційна діяльність ще не спроможна забезпечити матеріальний добробут, єдність і цілісність промислового сектора, тому вважаємо особливо актуальним виявлення місця інновацій у суспільному розвитку країни.

Постановка завдання. Метою цієї статті є визначення ролі інновацій у соціально-економічному розвитку країни. Досягнення поставленої мети є можливим через послідовне вирішення таких завдань:

- виявити взаємозв'язок між інноваціями і суспільним розвитком;
- визначити основні показники, які характеризують суспільний розвиток;
- проаналізувати силу впливу інновацій на економічний і соціальний розвиток в Україні;
- встановити оптимальне співвідношення частки інновацій у соціальному й економічному розвитку.

Виклад основного матеріалу дослідження. З'ясуємо сутність таких економічних категорій, як „розвиток” і „економічне зростання”.

Й. Шумпетер під „розвитком” розуміє лише такі зміни господарського кругообігу, які спричиняються самою економікою або ж зміни, які викликані „самі по собі”, а не ті, що викликані імпульсами народного господарства зовні [1].

Наприкінці ХХ ст. відомі американські економісти К. Макконел і С. Брю чітко сформулювали основну проблему: „Відносно теорії економічного зростання, то її основна проблема формулюється так: яким чином можна збільшити обсяги виробничих потужностей або валового національного продукту в умовах повної зайнятості?” [2].

Дж. Гвортні та Р. Страуп вказують на національні особливості застосування теорії: „Теорія економіки дає змогу зрозуміти, що приватна власність, свобода обміну, ринок із його конкуренцією і фінансова стабільність є першоосновами економічного розквіту. Коли все це

наявне, люди „пожинають посіяне”, продуктивна енергія знаходить свій вихід, і створюються матеріальні багатства... Шлях до розквіту економіки прокладає добра організація економічного життя. Країни, що створюють умови, сприятливі для примноження матеріальних благ, розквітають, а ті, що не забезпечили таких умов, так і лишаються у тенетах застою... Майбутній розвиток і перших, і других безпосередньо пов'язаний із способом, у який буде організовано економічне життя. Це твердження – свята святих економічної науки” [3, с. 124, 126].

Українські науковці по-різному розуміють термін „економічне зростання”. В. Воронін „економічне зростання” трактує як „результат розвитку, що в певний період визначає загальний стан суспільства, соціальну і політичну ситуацію”. К. Солонінко визначає „економічне зростання як такий розвиток, коли упродовж певного періоду кількісно і якісно зростає суспільне виробництво, що перебуває в постійному русі, динаміці”. В. Б. Кваснюка „економічне зростання – це довгочасовий усталений розвиток економіки, тобто процес поступального збільшення національного доходу і ВВП у довгостроковому періоді без порушень рівноважного стану в короткотермінових проміжках” [4, с. 557].

На думку Ю. Бажала, вперше ідея інноваційної теорії розвитку виникла в українського вченого М. Туган–Барановського, який проаналізував різні підходи до пояснення циклічного характеру розвитку виробництва і дійшов висновку, що перешкодою для безперервного кумулятивного розвитку виробництва є не стільки зовнішні обмежувальні фактори, скільки внутрішні властивості економічної системи, які, власне, і породжують циклічність її розвитку. Такими властивостями є циклічні закономірності у відтворенні основного капіталу країни [5, с. 4].

Новаторство висновків визначалося тим, що вони формували нову теорію ринку, яка відрізнялася від панівних класичних трактувань. Теорія ринку М. Туган–Барановського була несподіваною для сучасників, особливо щодо твердження, що періодична зміна припливів і відпливів промисловості викликається не законами споживання, а законами виробництва. В його теорії зазначалося, що виробництво розширюється в роки піднесення не тому, що в цей час зростає споживання, навпаки, споживання саме тому і зростає в цей час, що розширюється виробництво. Тільки завдяки Дж. Кейнсу такий висновок знайшов широке визнання.

Ця теорія ринку не втратила своєї актуальності для економіки перехідного періоду. В Україні можна чітко відстежити її дієвість, адже уряд саме й намагається весь час проводити інвестиційну політику із метою зростання безпосереднього споживання і крім інфляції нічого не отримує. Такі результати змушують уряд штучно обмежувати споживання, що, відповідно, руйнує весь цикл кругообігу доходів і стискає економічну активність і виробництво [5, с. 4].

Теорія циклу М. Туган–Барановського пояснює, чому існують окремі періоди, протягом яких спочатку нагромаджуються великі маси позичкового капіталу, які не знаходять собі застосування, а потім відбувається бурхливе їх інвестування. Але виникає запитання: в які види основного капіталу інвестується вільний грошовий капітал? Відповіді на це запитання і призвели до виникнення інноваційних теорій розвитку. Прямий розвиток теорія М. Туган–Барановського отримала через праці Й. Шумпетера.

Й. Шумпетер став автором теорії циклу [1], яка ґрунтується на законах розвитку інноваційного процесу, а саме: відповідно до особливостей економічної поведінки підприємців–новаторів, що протистоять як антитеза іншому типові господарського суб'єкта – „просто господарям”. Характер дій цих двох типів є зовсім різним, як різним є вміння працювати за звичним і новим планом.

Принциповим положенням теорії Й. Шумпетера є висновок про те, що „нове, як правило, не виростає із старого, а з'являється поруч зі старим, витісняє його і змінює всі відносини таким чином, що виникає необхідність у специфічному процесі „розміщення”. Тому „піднесенню” передують структурна перебудова, а наступний розвиток – це не просто продовження попереднього, а новий розвиток, який породжується іншими умовами й іншими людьми.

Сучасний етап суспільного розвитку України характеризується посиленням інноваційного чинника розвитку, про який йдеться у „Стратегії інноваційного розвитку України на 2010–2020 роки в умовах глобалізаційних викликів” [6].

У зазначеній Стратегії висвітлюються стан, проблеми і стратегічні перспективи науково–технологічного та інноваційного розвитку України, а також досвід інноваційної політики

зарубіжних країн (концепції, стратегії, пріоритети).

Зважаючи на сучасні трансформаційні процеси, які відбуваються в економіці України, суспільний розвиток можна поділити на дві великі групи: соціальний розвиток та економічний розвиток.

Оскільки зростання рівня добробуту будь-якої держави пов'язано із новітніми технологіями, проєктами, винаходами, тому незаперечним є факт наявності зв'язку між цими економічними категоріями, де пріоритетною є категорія „інновація” – рушійна сила зростання. Графічно цей зв'язок можна зобразити схематично (рис. 1).

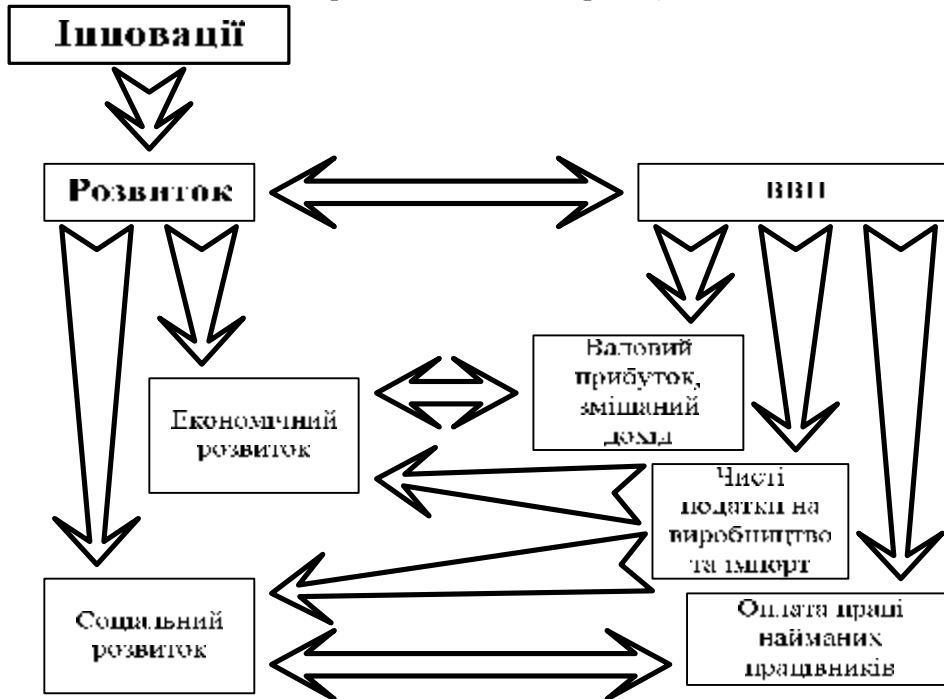

Рис. 1. Взаємозв'язок інновацій та суспільного розвитку країни (розробка автора)

Основним інтегральним показником суспільного зростання в Україні є валовий внутрішній продукт (ВВП). Проаналізуємо динаміку його зміни протягом останніх років (рис. 2) [7].

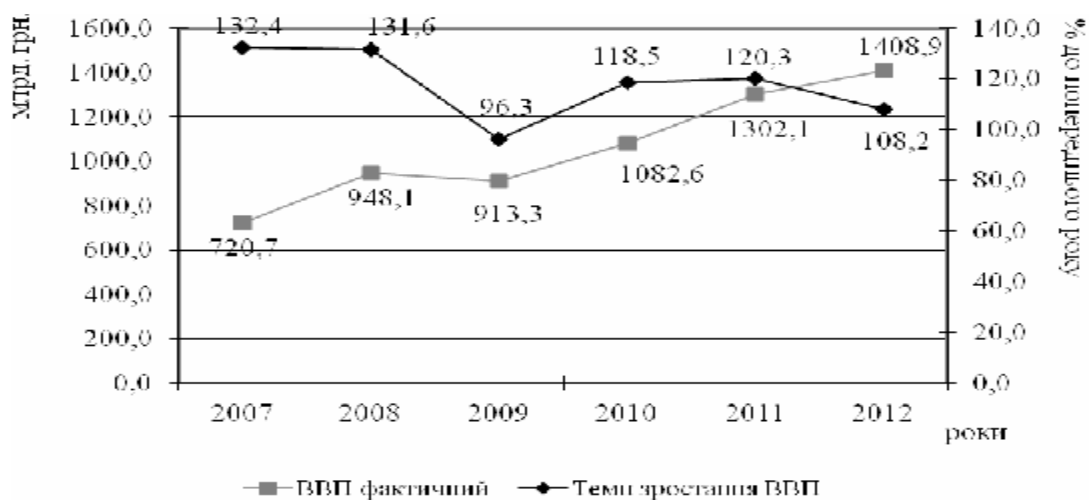

Рис. 2. Динаміка ВВП в Україні протягом 2007–2012 рр. (складено автором на основі [7])

Як випливає із даних рис. 2, протягом 2007–2012 рр. відбувалося зростання ВВП із 720,7 млрд. грн. до 1408,9 млрд. грн. відповідно, тобто на 688,2 млрд. грн. (майже в 2 рази). В

середньому ВВП щорічно зростає на 137,64 млрд. грн. (на 19,1 %).

Аналіз темпів зростання ВВП у відсотках до попереднього року свідчить про нерівномірність щорічного зростання, при чому спостерігається поступове зменшення приросту ВВП. Так, у 2007–2008 рр. приріс ВВП становив 132,4 і 131,6 % відповідно, а в 2009 р. відбулося зменшення ВВП, про що свідчить темп приросту 96,3 %. Така ситуація пояснюється світовою економічною кризою. До нині темп приросту ВВП так і не набрав рівня до кризового періоду і коливається в межах 110–120 %.

Україна в посткризовий період змогла подолати затяжну економічну кризу, але вийти на траєкторію стійкого економічного розвитку протягом 2010–2012 рр. так і не вдалося.

Валовий внутрішній продукт містить у своєму складі оплату праці найманих працівників; валовий прибуток і змішаний дохід; чисті податки на виробництва та імпорт (табл. 1) [8].

Таблиця 1

Структура ВВП в Україні у 2007–2012 рр.

Роки		2007	2008	2009	2010	2011	2012
ВВП	млрд. грн.	720,7	948,1	913,3	1082,6	1302,1	1408,9
	%	100	100	100	100	100	100
у тому числі:							
оплата праці найманих працівників	млрд. грн.	351,9	470,5	451,3	540,7	636,7	718,2
	%	48,8	49,6	49,4	49,9	48,9	51,0
чисті податки на виробництво та імпорт	млрд. грн.	87,8	116,8	115,3	131,3	186,6	200,2
	%	12,2	12,3	12,6	12,1	14,3	14,2
валовий прибуток, змішаний дохід	млрд. грн.	281,0	360,8	346,7	410,6	478,8	490,6
	%	39,0	38,1	38,0	38,0	36,8	34,8

Джерело: Розраховано на основі [8]

Однозначним і незаперечним є приналежність оплати праці найманих працівників до соціального розвитку, а валового прибутку, змішаного доходу – до економічного розвитку. Щодо податків, то однією із їх функцій є соціально-економічна функція, яка полягає в тому, що за допомогою податків стимулюється економічне зростання, структурні реформи, здійснюється регіональна політика, забезпечується оборона країни, розвиток освіти, науки, охорони здоров'я, навколишнього середовища, пенсійне забезпечення тощо [9, с. 253].

За статистикою 60 % податкових надходжень Зведеного бюджету України виділяється на фінансування соціальних програм, а 40 % – на фінансування економічних програм. Тому справедливим є припущення, що таке співвідношення збережеться і для валової доданої вартості, сформованої за рахунок чистих податків на виробництво та імпорт.

Виходячи із припущення, розраховується абсолютний показник економічного і соціального розвитку, та темпи зростання зазначених показників (табл. 2, рис. 3).

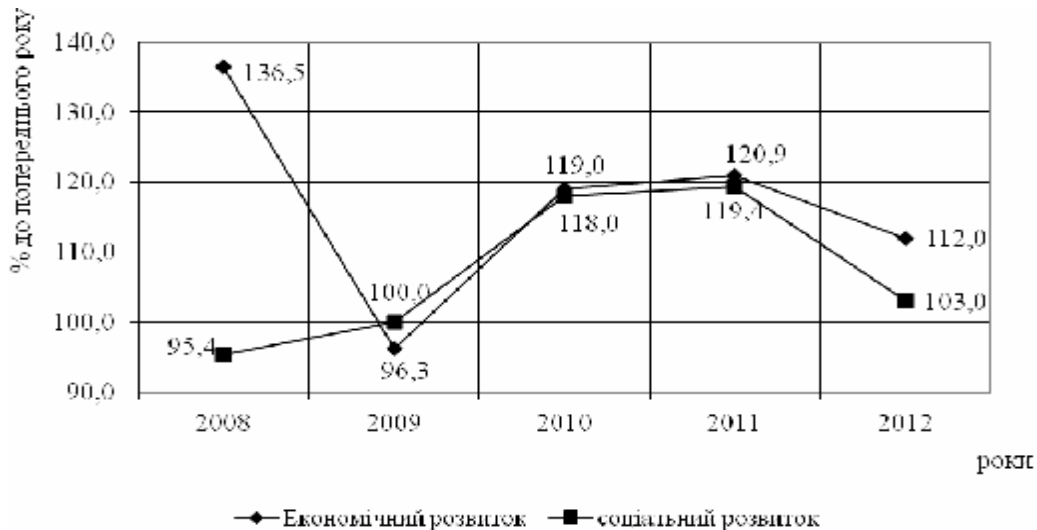
Таблиця 2

Характеристика показників економічного і соціального розвитку в Україні в 2007–2012 рр.

Роки		2007	2008	2009	2010	2011	2012
Економічний розвиток	млн. грн.	395,7	540,2	520,2	618,8	748,4	838,6
	Питома вага, %	54,9	56,98	56,96	57,16	57,48	59,52
	Темп зростання, % до попереднього року	x	136,5	96,3	119,0	120,9	112,0
Соціальний розвиток	млн. грн.	325,0	407,9	393,1	463,8	553,7	570,3
	Питома вага, %	45,1	43,02	43,04	42,84	42,52	40,48
	Темп зростання, % до попереднього року	x	95,4	100,0	118,0	119,4	103,0

Джерело: Розраховано автором

Показники, наведені в табл. 2 і на рис. 3, свідчать про значний спад як економічного, так і соціального розвитку в кризовий період, та економічне і соціальне зростання, починаючи із 2010 р., хоча темпи зростання залишаються в 3 рази нижчими, ніж у 2008 р.

Рис. 3. Темпи зростання економічного і соціального розвитку в Україні протягом 2010–2012 рр. (розраховано автором)

Висновки. У цій статті графічно відображено взаємозв'язок між інноваціями й суспільним розвитком, який виявляється в суттєвому впливу інновацій на розвиток.

Основним показником розвитку є ВВП, який протягом останніх років зростає, але варто відзначити, що нерівномірно.

Вважаємо, що для вирішення проблем соціального розвитку в Україні, необхідно розробити не державному рівні стратегію розвитку, яка б поєднала основу зростання – економічний потенціал із особливостями України, зокрема ментальними проявами. В основі цієї стратегії має лежати розподіл інновацій між соціальним й економічним розвитком у певному співвідношенні. Досвід розвинутих країн доводить, що за умов сталого розвитку інновації повинні пропорційно здійснювати вклад в економічний розвиток і соціальний розвиток. Але, так як Україна перебуває в умовах трансформаційного періоду, коли економіка двигає прогрес, а отже і соціальну сферу, то пріоритет необхідно надавати економіці, і співвідношення повинно бути таким: 60 % – для економічного розвитку, 40 % – для соціального розвитку.

Список літератури

1. Шумпетер Й. Теорія економічного розвитку. Дослідження прибутків, капіталу, кредиту, відсотка та економічного циклу [Текст] / Й. Шумпетер ; пер [з англ.] Василя Старка. – К. : Києво–Могилянська академія, 2011. – 242 с.
2. Макконел Кэмпбел Р. Экономикс: принципы, проблемы и политика [Текст] / К. Р. Макконел, С. Р. Брю ; пер. Е. С. Иванова [и др.]. – К. : ХаГар, 1998. – 785 с.
3. Гвортні Джеймс Д. Що кожен має знати про економіку та добробут [Текст] / Д. Д. Гвортні, Р. Л. Страуп ; Інститут демократії ім. Пилипа Орлика. – К. : Українська книга, 1999. – 134 с.
4. Пасічник Ю. В. Бюджетний потенціал економічного зростання в Україні [Текст] : монографія / Ю. В. Пасічник ; НАН України, Інститут економіки промисловості. – Донецьк : ТОВ „Юго–Восток, ЛТД”, 2005. – 642 с.
5. Бажал Ю. М. Інноваційна теорія економічного розвитку : М. Туган–Барановський, Й. Шумпетер і проблеми перехідної економіки України / Ю. М. Бажал // Наукові записки. – Том 18. Економічні науки. – 2000. – С. 3–7.
6. Стратегія інноваційного розвитку України на 2010–2020 роки в умовах глобалізаційних викликів / Авт.–упор. : Г. О. Андрощук, І. Б. Жилияєв, Б. Г. Чижевський, М. М. Шевченко. – К. : Парламентське вид–во, 2009. – 632 с.
7. Державна служба статистики України [Електронний ресурс] / Режим доступу : <http://www.ukrstat.gov.ua>.
8. Валовий внутрішній продукт [Електронний ресурс] / Режим доступу :

http://www.bank.gov.ua/files/GDP_u.xls.

9. Мочерний С. В. Економічний словник довідник / За ред. С. В. Мочерного. – К. : Феміна, 1995. – 368 с.

References

1. Joseph Schumpeter. Theory of Economic Development. Study profits, capital, credit, interest and the business cycle [Text] / Schumpeter ; trans [from English] Vasil Stark. – Kyiv : Kyiv–Mohyla Academy, 2011. – 242 p.
2. McConnell, Campbell R. Economics : Principles, Problems and Policies [Text] / K. R. McConnell, S. R. Bru, trans. E. S. Ivanov [et al.]. – Kyiv : HaGar, 1998. – 785 p.
3. Hvortni James D. What Everyone Should Know About Economics and Welfare [Text] D. D. Hvortni, R. L. Straup, Institute of Democracy by Philip Orlik. – Kyiv : Ukrainian book, 1999. – 134 p.
4. Pasichnyk Y. V. Budget potential for economic growth in Ukraine [Text] : monograph / Y. V. Pasichnyk ; Academy of Sciences of Ukraine, Institute of Industrial Economics. – Donetsk : JSC "South–East, LTD", 2005. – 642 p.
5. Bazhal Y. M. Innovative Theory of Economic Development : M. Tugan– Baranovsky, Schumpeter and Problems in Transition Economies Ukraine / Y. M. Bazhal // Scientific notes. – Tom 18. Economic sciences. – 2000. – P. 3–7].
6. The Strategy of Innovative Development of Ukraine for 2010–2020 in Global Challenges / Avt. : G. O. Androschuk, I. B. Zhylyayev, B. G. Czyzewski, M.M. Shevchenko. – K. : Parliamentary publishing house, 2009. – 632 p.
7. State Statistics Service of Ukraine [electronic resource] / Mode of access : <http://www.ukrstat.gov.ua>.
8. Gross Domestic Product [electronic resource] / Mode of access : http://www.bank.gov.ua/files/GDP_u.xls.
9. Mocherny S. Economic Dictionary owner / Ed. S.V. Mocherny. – Kyiv : Femina, 1995. – 368 p.

*Хандюк Ірина Миколаївна, к.е.н., доцент кафедри фінансів
Черкаського державного технологічного університету*

Стаття надійшла до редакції 20.09.2013